

Артемчук І.Г.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
студентка 4-го курсу Інституту кримінальної юстиції*

НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Стаття 12 КК України встановлює, що залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі і особливо тяжкі. Серед теоретиків-дослідників проблем класифікації злочинів немає єдиної думки щодо матеріального критерію законодавчої класифікації злочинів — чи є ним тільки ступінь тяжкості злочину, чи ступінь і характер суспільної небезпечності.

Так, Л.М.Кривоченко вважає ступінь тяжкості злочину універсальним критерієм класифікації, який є виразником суспільної небезпечності, що в свою чергу „виражається в сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак злочину: важливості об'єкта, характері діяння, способах його вчинення, тяжкості наслідків, формі і видах вини, мотивах і меті тощо” [Бажанов М.І. Кримінальне право України : Підручник - К.: Юрінком інтер, 2005.- 475 с.].

Ми вважаємо, що при класифікації злочинів характер і ступінь суспільної небезпечності мають разом, у сукупності виступати єдиним критерієм поділу злочинів, чого не було дотримано в законодавчій класифікації. Так, Пленум Верховного Суду України, говорячи про проблеми призначення покарання, звертає увагу на нерозривний зв'язок суворості покарання та ступеня тяжкості вчиненого злочину, а саме: „визначаючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, суди повинні виходити із класифікації злочинів, а також із особливостей конкретного злочину, й обставин його вчинення (форми вини, мотив, мета, спосіб, стадія вчинення тощо)” [Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України №7 від 24.10.2003 // Вісник Верховного Суду України — 2003. - № 6. - С.14].

Формальною ознакою класифікації, яка застосовується у ст. 12 КК України, законодавець обрав певний вид і максимальні розміри покарання,

передбачені в санкціях статей Особливої частини КК.

Під злочинами невеликої тяжкості, у Кримінальному кодексі, розуміються злочини, за які передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі [Кримінальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України . -2001. - № 25-26. - С. 131].

Наявність у законі не лише матеріального, а й формального критеріїв, пояснюється тим, що саме покарання, передбачене у санкції конкретної статті КК України, є тією мірою, що найбільш повно виражає ступінь суспільної небезпечності злочинів: дозволяє розмежувати їх за тяжкістю і визначити їх різні правові наслідки. Це ж дає законодавцеві можливість об'єднати в одну категорію близькі за ступенем суспільної небезпечності злочини і визначити типову санкцію — вид і розмір покарання, що є показником для певної групи злочинів, які належать до однієї категорії [Тацій В.Я., Сташис В.В. Кримінальне право України. Загальна частина.: Підручник — Х.: Право, 2010.- 454 с. - С. 83].

Законодавча конструкція ст. 12 КК України незважаючи на її простоту та логічну послідовність не позбавлена недоліків. Зокрема, слід звернути увагу

на такий недолік як відсутність у санкції статті вказівки на мінімальний строк позбавлення волі. У ст.12 категорії злочинів виділяються з врахуванням лише максимальної межі покарання у виді позбавлення волі. Але ж, з іншого боку, фактично вказівка на мінімальний строк позбавлення волі має місце в уявленні правозастосовувача. Норми частин 3 і 4 ст.12 , - пише М. І. Хавронюк, — слід розуміти так, що злочином середньої тяжкості є злочин, верхня межа покарання у виді позбавлення волі за який перевищує два роки, але не перевищує п'яти років (злочини, передбачені ст. 109, ч. 1 ст. 130 тощо), а тяжким злочином — злочин, верхня межа покарання у виді позбавлення волі за який перевищує п'ять років, але не перевищує десяти років, незалежно від того, якою є нижня межа цього виду покарання [Мельник М.І., Хавронюка М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України — К. : Атака, 2003. — 1056 с. - С.51].

Нижня ж межа покарання більшості злочинів знаходиться „у зоні” різних категорій (наприклад, ч. ч. 1,3 ст. 186; ч. 2 ст. 187; ч. 2 ст. 304 КК України). Тому, уявляється, що встановлювати на законодавчому рівні необхідно не нижні межі типової санкції, а привести у відповідність зі ст. 12 КК України нижні та верхні межі конкретних статей Особливої частини КК України. До речі, в юридичній літературі акцентується увага на тому, що конструкції більшості санкцій статей Особливої частини кримінального закону містять значні недоліки та не відповідають сучасним науковим розробкам теорії пеналізації.

Багато спеціалістів в якості одного з недоліків проведеної класифікації злочинів називають відсутність категорії кримінальних проступків. Вони мають на увазі, що так слід називати окремі злочини категорії невеликої тяжкості. А в такому вигляді, в якому сьогодні існує законодавчий поділ злочинів на види, на їхній погляд, порушується основне завдання диференціації відповідальності - розмежування всіх кримінально караних діянь на злочини та проступки. Прибічники такої позиції вказують, що виділення категорії кримінальних проступків дозволить спростити

конструкцію багатьох інститутів кримінального права та уточнити підстави їх застосування (наприклад, коли йдеться про інститути звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання), більш точно сформулювати ряд кримінально-процесуальних норм [Соболь О.І. Класифікація злочинів : автореф.дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08./ Дніпропетровськ. Державний ун-т внутр. Справ.. - Д., 2012. - 20 с. - С. 13].

Недосконалість критерію класифікації відчувається при аналізі впливу передбаченої форми вини злочину на його класифікаційну категорію, адже в ст. 12 КК відсутнє посилення, до якої групи за ступенем тяжкості можуть відноситися необережні злочини. Так, класифікація без урахування форми вини призвела до того, що особливо тяжкими, тяжкими злочинами, злочинами середньої та невеликої тяжкості можуть бути як умисні, так і необережні злочини. Віднесення їх до однієї класифікаційної групи лише за розміром санкції прирівнює суспільну небезпечність необережних злочинів до умисних.

Усунення недоліків не можливе без проведення подальших наукових досліджень. Одним із аспектів вдосконалення законодавчої регламентації класифікації злочинів може стати відображення у її тексті фрагменту про стадію злочинного посягання.

Неточність визначення основного критерію в законодавчій класифікації злочинів зумовило появу в тексті КК України посилань на категорії злочинів, які з'явилися в законі у результаті незрозуміло якої класифікації. Це такі, зокрема, діяння: особливо тяжкий злочин проти прав і свобод громадян України або інтересів України (ст. 8); вперше вчинений злочин невеликої тяжкості (ст.45, 46,48), вперше вчинений злочин невеликої або середньої тяжкості, якщо особа, яка вчинила злочин, щиро покалася (ст.47), умисний злочин, вчинений протягом невідбутої частини покарання (п.3 ч.4 ст. 82).

Ми вважаємо, що для класифікації злочинів характер і ступінь суспільної небезпечності мають у сукупності виступати критерієм поділу злочинів на категорії. Зрозуміло, що тяжіння до ступеня суспільної небезпечності зумовлене його більшою, порівняно з характером суспільної небезпечності,

близькістю до реальних подій, а відповідно, і помітною прив'язкою до санкцій. Ступінь суспільної небезпечності відображає її кількісну характеристику через тяжкість наслідків, інтенсивність посягання, інші об'єктивні та суб'єктивні ознаки події, що реально відбулася.

Класифікація злочинів, яка пов'язана винятково із санкцією відповідної статті Особливої частини КК України не завжди дозволяє врахувати реальний характер і ступінь суспільної небезпечності конкретних злочинів. Цей шлях є особливо неприйнятним з урахуванням ситуації, що склалася у вітчизняному кримінальному законодавстві — його санкції розбалансовані, не вкладаються у визначену систему і самі потребують удосконалення.

Науковий керівник: Берш А.Я. - асистент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»